

EMPATHIE

1962

Op zoek naar rust en afzondering had ik in Oktober een kamer gehuurd aan de rand van de stad. Twee maanden eerder was ik teruggekeerd uit Amerika, en over die reis kon ik een boek publiceren...mits het een beetje behoorlijk werd.

Maar de eerste twee maanden na mijn terugkeer waren problematisch geweest: moeilijkheden mij weer aan te passen, conflicten met mijn ex-vrienden en de omgeving, enz. Na de lange en ongeloofelijke reis in Amerika voelde ik me katerig, leeg, nutteloos. Ik had weinig fut om weer te beginnen... om weer WAT te beginnen? Al mijn vroegere toekomstplannen leken nu zinloos.

Liefst wilde ik schrijven, howel dit to dusver weinig concreets had opgeleverd. Wat ik schreef werd meestal afgekraakt en zelfs de stukken die men "wel aardig" vond werden nooit geplaatst. Zelf miste ik iedere overtuiging, en ik kon mijn eigen prestaties niet beoordelen. Nu had ik al mijn hoop en energie op dat boek gevestigd, een boek dat al lang klaar had moeten zijn, maar traineerde omdat ik teveel zorgen aan mijn kop had en te weinig tijd.

Ik was lusteloos met een academische studie begonnen, een studie waarvoor ik mij wilde interesseren maar die mij eigenlijk de keel uithing. Het legde steeds meer beslag op mijn tijd en de druk om mijn manuscript vlug af te krijgen werd er zwaarder door. Tenslotte werd de studie zo belemmerend dat ik af moest zien van een spoedige publicatie: Gekweld door frustratie besloot ik het half gereede boek in mijn kast op te bergen en het - althans tot de zomer - uit mijn gedachten te zetten.

Wat aanvankelijk "privacy" was geweest werd dus weldra eenzaamheid: ik woonde te ver weg, mijn vrienden kwamen nooit langs, ik was te lui om vaak naar het centrum en de activiteiten te gaan, te meer daar her winter werd en de sneeuw en de kou mij steeds meer binnen hielden. Ik woonde in een lelijke buurt tegenover de stadsgevangenis. Mijn kamer was groot, nogal leeg, zeer koud, en uitsluitend op mij en mijn werk afgestemd. Voor bezoek en gezelschap was her ongeschikt, en ik was dan ook meestal alleen.

Met de vordering van de winter bracht ik steeds langere tijd thuis door. Wanneer ik geen college had bleef ik liefst van 's morgens tot 's avonds binnen. Voor mijn maaltijden ging ik naar de

automatiek beneden om de hoek, waar ik loempias en kroketten at.

Zolang ik intensief met mijn manuscript bezig was geweest had ik dit volgehouden zonder de zenuwen te krijgen, maar het geestelijke vacuum dat nu ontstond veroorzaakte vreemde dingen.

* * * * *

De flat waarvan mijn kamer deel uitmaakte was luguber , evenals de hoofdbewoonster ervan, mijn hospita: Mevrouw Altevogt, alleenwonende weduwe van 78 jaar, lijdend aan een hartkwaal en zichtbaar wegwijnend.

Zolang ik al bij haar woonde hield zij lange zelfbeklagende monologen tegen mij, jammerend over haar eenzaamheid, haar zwak hart, haar slechte gezondheid en haar ellendige "levensavond." Tegen wil en dank vernam ik haar levensgeschiedenis tot in de finesses. Zij kwam uit Friesland, waar ze vrienden en verwanten had achtergelaten. Max, haar man, was zes jaar geleden overleden, maar voor haar was dat gisteren: "Tja, met Max was het heel wat anders...", of: Ja, jongeman, het valt niet mee om alleen te zijn...", of: "Max is altijd zo goed voor me geweest!" Haar drie kamers hingen vol van zijn portretten, Max op photos, Max op schilderijen, aandenkens van Max, Max overal. Overigens was al haar meubilair heel oud, donker bruin, lelijk. De hele dag leefde zij in duisternis, haar gordijnen bleven altijd dicht.

Ergens in de stad had mevrouw Altevogt ook nog een ondankbare zoon die nooit kwam. Overigens kende zij niemand, zodat zij voor sociaal contact uitsluitend op mij aangewezen was.

Voor mij was haar afhankelijkheid lastig en ongewenst. Zij greep ieder voorwendsel aan om een praatje te maken: Ze bracht kopjes thee en koffie terwijl ik druk bezig was, ze nodigde mij uit bij haar televisie te kijken zodra ik thuis kwam, enz. Ik had geen vrije opgang en aangezien ik telkens door haar gang moest om mijn kamer te bereiken kon ik nooit aan het dagelijkse praatje ontkomen wanneer ik thuis kwam. Medelijden voor haar had ik een beetje, sympathie nauwelijks.

In December en Januari verslechterde haar toestand zinderogen. Nu begreep ik dat ze zich niet meer aanstelde. Zij kon zich nog maar moeizaam verroeren, iedere beweging bracht haar aan het hijgen, haar gezicht werd bleek, met paarse, koude lippen.

Wanneer ik 's avonds thuis kwam stond zij nog steeds op om mij te groeten. Nog steeds verweende ze mij met thee en koffie. Wanneer ik tegenstribbelde en zei dat ze zich niet zo moest uitsloven, antwoordde zij dat ze "toch in beweging moest blijven, niet?"

Achter deze uitlating school haar enorme angst, haar vrees voor de waarheid, voor het besef

dat het bijna afgelopen was.

Wanneer ik 's nachts werkte of nog in bed wakker lag, hoorde ik haar heen en weer schuivelen op de gang, in de keuken, in haar drie kamers. Het was vooral de nacht en het donker die zij vreesde. Ze durfde het licht niet uit te doen en stelde de slaap zo lang mogelijk uit, bang om niet meer wakker te worden.

Wanneer ik 's morgens naar college ging had ze pas rust gevonden. Dan liep ik zachtjes door de gang naar buiten, om haar niet wakker te maken, nooit wetend hoe het met haar ging...

Telkens had zij meer moeite op te staan, iedere dag werd ze later wakker, ze zag er steeds slechter uit. Al lang maakte ze maximaal gebruik van poedertjes, pilletjes, zoutloos brood, vetloos voedsel, enz. Maar haar conditie was zo hopeloos dat de dokter het niet nodig vond veel tijd aan haar te besteden.

Er kwam een tijd dat ze helemaal niet meer op kon staan. Toen was het mijn beurt haar te verzorgen en een beetje te verwennen. Ze had niet veel nodig: Een glas water nu en dan, een beschuit, een paar woorden, verder niets.

Ik wond me met de dag meer op. Ieder ogenblik kon zij dood gaan, en ik was de enige die haar agonie gadesloeg. Ik drong erop aan haar huisarts op te bellen, maar zij weigerde zijn nummer te geven:

-Neen,... als 't U belieft niet...morgen! huilde ze bevend.

Uiteraard: De dokter, dat betekende ook de waarheid inzien. Ook dat wilde ze uitstellen. Ze begreep dat de dokter haar niet meer kon helpen.

- En Uw zoon dan?! vervolgde ik, bijna kwaad.

- Ach... die komt toch niet...Die heb ik zelf al opgebeld. Hij heeft geen tijd op het moment...

Dit duurde weken. Telkens wanneer ik thuis kwam verwachtte ik het ergste. Ik hoorde niets...liep vlug door naar mijn kamer zonder te kijken of ze soms...en plotseling hoorde ik zacht gekrab aan één van de deurknoppen, een deur die zich piepend opende, en haar bevende stem die mij toesprak. Iedere keer kwam ik een huis binnen zonder te weten of het door een levende of a dode bewoond werd, iedere keer verwachtte ik het ergste en iedere keer toch die verrassing, dat lugubere geluid, en dan de verschijning van mevrouw Altevogt, als een spook, met moeite staande, smekend om een praatje.

Na enkele zenuwlopende weken maakte mijn nervositeit plaats voor paniek. Niet dat ik het

erg vond met haar te praten, haar in bed te bedienen of met haar naar de televisie te kijken. Maar de kwelling was de onzekerheid, de onzekerheid telkens wanneer ik door de gang liep en niets hoorde. Iedere ochtend werd ik met dezelfde angstaanjagende gedachte wakker: "Zou het vannacht gebeurd zijn?"

'S nachts kon ik nauwelijks in slaap vallen, mij uren lang afvragend wat haar gedachten waren op dat ogenblik. Ik werd ook wat bijgelovig en was geneigd mijn deur voor de nacht te grendelen - alsof dit me zou beschermen. Het was een constante alarmtoestand. Ik woonde alleen, met een stervende die ik nauwelijks kende, en verder bemoeide niemand zich met on.

* * * * *

Op een woensdag gebeurde het voor het eerst:

Ik had een paar borrels op en was bij mijn oom gaan eten. De avond verliep normaal, behalve dat hij een stukje dat ik onlangs geschreven had fel afkraakte.

Pas op mijn kamer merkte ik dat zijn kritiek mij veel meer pijn had veroorzaakt dan ik aanvankelijk dacht. Ik was onzettend opgewonden. Aan mevrouw Altevogt besteedde ik geen enkele gedachte. Op de gang kwam ze mij trouwens niet tegemoet, zodat ik niet eens aan haar werd herinnerd. Ze sliep waarschijnlijk al...

De kwestie van mijn schrijverschap was nu zo fel aan de orde gekomen dat ik onmiddellijk mijn manuscript tevoorschijn haalde. Het was nu een dwingende noodzaak er weer een blik op te werpen, zij het alleen om te zien of de tientallen bladzijden die ik al geschreven had, dan wel nog te redden waren.

Van 22 tot 5 uur werkte ik die nacht als een bezetene. In de vroege ochtend was ik uitgeput, maar ook een beetje voldaan. In bed dommelde ik gauw in. Toen ik aan de rand van de slaap was, aan de grens tussen denken en dromen, kwam het:

Een enorme schok, als het ware elektrisch, door mijn hele lichaam. Mijn middenrif scheen in elkaar te kruipen en mijn hersens leken voor een fractie van een seconde uitgeschakeld. Ik was net in slaap aan het vallen, een diepe, donkere, onbewuste slaap, waaruit ik nog net op tijd wakker geworden was.

Even staarde ik met wijd open ogen naar het raam, waarna ik mij omdraaide om weer de slaap te zoeken.

Enkele minuten later gebeurde het weer, zo mogelijk nog angstaanjagender. Nu werd ik

bezorgd. Mijn aandacht vestigde zich op mijn kloppend hart, mijn adem werd zwaarder. Ik sprong uit bed, naar de schakelaar.

Ik begreep niet wat er aan de hand was, en op zoek naar een antwoord, naar een houvast, kwamen mijn gedachten uiteraard al gauw op mevrouw Altevogt. Ik had de obsessie van het stervende mens eindelijk voor een paar uren uit mijn hoofd gezet maar nu bestormde zij mijn gedachten met des te meer geweld.

-Ja! natuurlijk, dat is het!, concludeerde ik in paniek: Ze krijgt een hartaanval! Ze gaat er aan! En ik ben te lang met haar opgesloten gebleven! Tijdens al die weken zijn er bovennatuurlijke banden tussen ons ontstaan...ik voel het...we zijn geestelijk één geworden!!

-Ach shit! hernam ik mezelf: Dat kan allemaal niet. Onzin. Laten we niet ons hoofd verliezen. Ik ben gewoon een beetje gespannen, verder niets...

Een deel van mezelf probeerde de andere helft gerust te stellen.

Ik las een paar bladzijden uit een boek, maar kon mij niet concentreren. Ik rookte wat. Tenslotte probeerde ik weer te slapen. Het gebeurde weer, en mijn angst nam nog toe.

Ik durfde het toen niet meer te proberen. Ik verlangde naar iemand - het kon me niet schelen wie, als ik maar met iemand kon praten. Ik werd bang voor het donker, bang alleen te zijn, bang dood te gaan. Ik kon mijn gedachten niet van mijn hart afbrengen. Het zou aanstonds stoppen. Mevrouw Altevogt en ik gingen samen dood, eenvoudig!

-Ach nee! zoiets gebeurt toch niet! de rationele Thomas probeerde me te kalmeren, maar zonder success.

Ik nam een paar zenuwpillen en kroop huiverig in bed. Ik hield mijn ogen wijd open want ik wist dat de angsaanjagende schok weer zou komen als ik probeerde te slapen. Ik draaide me voortdurend heen en weer, krabde mijn benen, armen, mijn heel lichaam, ofschoon het helemaal niet jeukte. Maar ik was moe en mijn gedachten dwaalden af van de werkelijkheid, mijn ogen vielen dicht en ik werd dromerig.

Weer werd ik wakker gerukt door een ontzettende schok. Het waren inderdaad mijn middenrif en mijn hersens. Ik begon heen en weer te lopen in mijn kamer.

De dokter! Het was een dokter die ik nodig had! Er was iets mis met me, iets psychisch, dacht ik Ik was ziek. Ik dacht dat ik dood ging omdat mevrouw Altevogt dood ging, maar ik wilde dat niet. Laat ze alleen dood gaan, dacht ik.

Het was nog maar 6 uur, nog lang niet licht. Pas om een uur of 8 zou ik naar de dokter

kunnen gaan. Ik telde elke seconde, de minuten waren eindeloos. Ik rookte, soms lopend, soms liggend. Ik had het gevoel dat mijn hart zou ontploffen. Ik probeerde iets te lezen, maar kon me niet concentreren. Maar ik was zo moe dat ik af en toe toch weer bijna in slaap viel, en dan kreeg ik weer elke keer een van die ellendige schokken.

Eindelijk, tegen 8 uur, werd het buiten wat licht. Ik mompelde, luid, "Dokter..we gaan naar de dokter...over tien minuten kan ik naar Dr. Voskuil gaan..."

Op dat moment viel ik eindelijk in slaap. Ik werd om 2 uur 's middags wakker, toen mevrouw Altevogt aan mijn deur kwam kloppen met een kop koffie. Het was te laat om naar de dokter te gaan.

Over dag was alles vrij normaal. Ik kon me niet meer voorstellen wat er gebeurd was. Ik probeerde het aan een paar mensen uit te leggen, en ze zeiden dat ze het ook kenden. Iemand zei dat het oververmoeidheid was. Anderen stelden voor dat het psychisch was, misschien een "anxiety" aanval, een probleem in mijn onderbewust, een innerlijk conflict, iets met mijn autonome zenuwstelsel. Men raadde mij aan 's avonds warme melk te drinken en vroeg naar bed te gaan. Iemand merkte op dat volgens Freud warme melk grote symbolische waarde heeft, vooral moeder's melk.

Ik durfde niets te vertellen over mevrouw Altevogt, want dat zou idereen zeker belachelijk vinden. Ik vond mezelf trouwens belachelijk. Hoe had ik in godsnaam kunnen denken dat ik, op een of andere telepatische wijze, psychische klappen zou krijgen terwijl mevrouw Altevogt een hartaanval kreeg? (die ze overigens niet eens had) Waanzin, dacht ik nu. Ik maakte me ook niet teveel zorgen meer, en 's avonds viel ik in slaap zonder teveel moeite.

Een week lang ging alles goed. Ik vergat het voorval en leefde op normale wijze door. Met mevrouw Altevogt ging het ietsje beter: Ze stong weer eens op, keek vooral naar de TV, enz. Ik leerde met de obsessie te leven, en ik bedacht ook dat ze misschien helemaal nog niet zo gauw zou sterven.

Tijdens het week-end maakte ik rouwe feesten mee, waar ik heel wat alcohol dronk. Maandag sliep ik mijn kater uit, en 's middags kwam Maarten Altena langs. Hij bood me een beetje marijuana aan, waarna we een vriend gingen opzoeken. Het was een gezellige avond, met Maarten en ik behoorlijk, maar niet te zichtbaar, high. We luisterden naar Lee Morgan en de Jazz Messengers, en Maarten pakte de bass van zijn vriend en toonde ons hoe je op een riff thema

improviseert.

Toen ik om een uur of 12 terugkwam op mijn kamer en naar bed ging begon het weer. Het verliep net zoals de eerste keer: Mijn grote vermoeidheid liet me niet toe wakker te blijven, maar mijn zenuwen lieten mij niet slapen. De schokken die me wakker maakten werden steeds heviger.

Ik kleepte me weer aan. Ik begon in de kamer rond te lopen, ik at boterhammen, rookte kettingen sigaretten, probeerde wakker te blijven. Ik dwong mezelf aan een film te denken, of naar Tamar te verlangen, maar het lukte niet. Ik kon weer alleen maar aan mijn kloppend hart denken, en aan de dood.

Toen besepte ik eindelijk wat er aan de gang was: Mevrouw Altevogt probeerde me met zich mee te slepen. Het was duidelijk. Zij hield van mij. Ik was het enige wezen in haar leven. Zij wilde me meenemen naar het hiernamaals. Wanneer zij nog gezond was kreeg ik geen schok aanvallen, maar telkens wanneer ze achteruitging en dichterbij de dood kwam kreeg ik ze wel.

Tenslotte hield ik het niet meer uit: op 6 uur liep ik naar buiten. Ik wilde mensen zien, het deed er niet toe wie. Als ik maar weg was uit dit vervloekte huis. Ik liep zo vlug mogelijk, het hagelde en het was koud, maar zolang ik liep voelde ik me goed. Na een uur kwam ik langs het huis van mijn vriend Rene Krol, een medische student. Misschien zou hij me kunnen helpen?

Ik wilde aanbellen, hem wakker maken. Hij zou misschien wel kwaad worden, maar dat kon me niets schelen. Als ik maar in god's naam met iemand kon praten! Toch drufde ik niet aan te bellen. Zijn licht was nog niet eens aan. Ik besloot naar mijn kamer terug te lopen, daar nog een half uur te wachten, en dan om een uur of acht naar de dokter te gaan.

Nadat ik nog een half uur voor de deur van de dokter gewacht had, steeds heen en weer lopend in ijskoud regen, ging de deur eindelijk open. Er kwam een zuster naar buiten met de aankondiging dat de dokter die ochtend naar een bevalling was en dat iedereen de volgende ochtend terug moest komen.

- Ja maar...zuster! zei ik, U MOET me helpen! Ik kan niet wachten...

- Wat heeft U dan? Komt u maar binnen.

Binnen vertelde ik haar dat ik niet kon slapen.

- Is dat alles? Vroeg ze

- Ja, maar het is geen normale slapeloosheid. Kijk...

En ik probeerde het uit te leggen, echter zonder te vermelden dat iemand probeerde me naar het hiernamaals mee te slepen, want ik wilde niet naat het gekkenhuis verwezen worden.

- Oh, zei ze, gaat U maar naar huis, neem een paar slaappillen en...
- Ja maar ik heb me juist al volgestopt met pillen. Het helpt niet!
- Nou, ik weet het niet. Probeer het nog maar eens. De dokter is er niet, dus U zult tot morgen MOETEN wachten.

Ik ging terug naar mijn kamer en op 9 uur viel ik eindelijk in slaap.

Om zes uur 's avonds werd ik wakker. Ik ging in de mensa eten in de Damstraat, en toen legde ik een bezoek af bij Ed, die vlakbij in de Koningstraat woonde. Ik beschreef mijn conditie aan Gerda, en ze zei dat zij het ook kende. Gebrek aan onrspanning, enz. Ze raadde me aan slaappillen te nemen en warme erwten soep te eten.

'S avonds werkte ik tot middernacht. Daarna gebeurde het weer. Ik probeerde te slapen, maar zodra ik mijn ogen sloot kwamen de schokken weer. Ik ben toen in een woedende huibui uitgebarst. Ik heb mij tot bloedens toe gekrabt, ik heb haren uit mijn hoofd getrokken. De angst was heviger dan ooit. Het kloppende hart, de nacht, de stilte, de afzondering. En mevrouw Altevogt achter de muur. Wat deed ze? Sliep ze? Was ze al dood? Nee, blijkbaar nog niet, besepte ik, want anders was ik er zelf ook niet meer. Maar wat moet ik dan doen? Ik kan haar niet dood laten gaan, want dan neemt ze me mee!

Nu kwamen de schokken zelfs wanneer ik wakker was. Zodra ik mij even ontspande kreeg ik weer als het ware een elektrische schok door mijn hele lichaam. Ik dacht, "of ik ga dood of ik word gek."

* * * * *

Om 8 uur 's ochtends stond ik weer bij de dokter. Vandaag was hij er, en hij gaf me een zeer sterk kalmeermiddel. Zodra ik weer op mijn kamer was nam ik de eerste pil. Het was wonderbaarlijk. Ik viel onmiddellijk in een diepe, droomeloze slaap.

De volgende dagen was ik ook in staat in slaap te vallen, maar alleen omdat ik elke dag een steeds sterkere dosis van mijn kalmeermiddel nam. Ik zou zeker binnenkort verslaafd raken.

Op het moment bleef ik dus gevrijwaard van de schokken, hoewel ik volgens Dokter Voskuil niet duurzaam zou kunnen genezen zonder psychiatrische hulp. Maar voorlopig volgde ik zijn advies niet op. Liever probeerde ik me te demerderen.

* * * * *

En mevrouw Altevogt? Toen ik vorige week om een uur of 9 's avond thuiskwam, hoorde ik dat haar TV nog aan was. Dank zij de pillen van Dokter Voskuil was ik kalm. Ik deinsde er dus helemaal niet voor terug om aan haar deur te kloppen. Maar er kwam geen gehoor. Ik probeerde het nog eens, luider.. Toen riep ik:

- Mevrouw Altevogt? Bent U er?

Maar niets. Ze moest er toch zijn! De TV was nog aan!

Ik ging schuchter naar binnen,....Ze zat in haar fauteuille voor de TV... d.w.z. ze was weggezakt, haar benen languit op de grond, haar kin in haar borst drukkend, alsof ze sliep.

Ik riep nog eens. Zachtjes liep ik om haar heen. Op het tafeltje naast haar stond een kop thee...nog dampend. Ik durfde haar niet aan te raken, maar ik moest het weten...

Toen ik eindelijk haar pols aanpakte werd ze niet wakker. Ik begreep het. Ik ging naar de telefoon en belde haar zoon op. Zijn moeder was dood, en het was zijn taak het karweitje op te knappen.

* * * * *

De begrafenis vond plaats drie dagen later. De zoon heeft het allemaal geregeld. Ik weet niet of ik aan de begrafenis had deelgenomen als het mogelijk was geweest, maar toevallig moest ik net die dag naar Den Haag. Toen ik 's avonds terug kwam vond ik al mijn bezittingen in dozen ingepakt en voor de deur van mijn kamer: De zoon had mij er uit getrapt, en hij legde me uit dat het moest, omdat de flat verkocht werd.

De volgende twee weken logeerde ik bij mijn vriend Rene, tot ik weer een andere kamer vond. Een paar dagen na de begrafenis had ik een droom: Ik werd door een wezen benaderd - het was niet duidelijk of het een man of een vrouw was, jong of oud. Het zei dat ik terug moest gaan naar mevrouw Altevogt's flat om daar iets af te halen. "Wat? Waar?" vroeg ik. "Ik will daar nooit meer naar toe. Dat griezelige huis waar ik er bijna aan ging!"

Toen werd het wezen een prachtige jonge vrouw, met lang donker haar en diepe blauwe ogen. "Wees niet bang," fluisterde zij. "Er wacht iets moois op je - leven, vrijheid en liefde."

De eerstkomende dagen was ik absoluut vastbesloten nooit meer naar die ellendige woning te gaan, droom of geen droom. Maar toch dacht ik vaak aan dat prachtige verschijnsel van mijn droom een paar dagen eerder, en ik begon te aarzelen. Tenslotte besloot ik er toch nog maar één keer langs te gaan. Ik had mijn sleutel nog, en de woning was waarschijnlijk leeg. Als de zoon of iemand anders me betrapte, dan had ik een goed excuus: Ik was iets vergeten.

Toen ik in mevrouw Altevogt's woning was ontdekte ik dat al haar meubilair er nog was. De flat was helemaal niet leeg. Al haar oude antieke stukken zaten daar nog - grote, donker bruine houten armoires, zilvere antiquiteiten, enz. Zonder ook maar enigszins te aarzelen liep ik direkt naar een oude kast tegen de muur en opende de onderste lade. Ik haalde een grote beige enveloppe te voorschijn met mijn naam erop, en opende het.

De inhoud bestond uit een prachtige oude kamee omringd door ivoor, met een photo in het midden. De photo was een oud bruine *Daguerotype* genomen ca 1900. Het was een portret van de mooie jonge vrouw van mijn droom. Er was ook een nota: "Ik wist dat je terug zou komen. Mijn liefde voor je is eeuwig."

Ik stopte de kamee in mijn zak en verliet het appartement voor de laatste maal. Onder weg naar Rene op de fiets, pakte ik de doos zenuwpillen uit mijn zak en ik gooide het in een gracht. Ik had ze niet meer nodig, evenmin als een psychiater. Mevrouw Altevogt had mij mijn vrijheid en mijn leven teruggegeven.